

שניר פלג

ע

עודה חינוכית עם ילדים בעלי מוגבלויות קוגניטיביות, אם היא נעשית בלב נכון, היא לעולם מאתגרת ומרגשת.

מעורבים בה תסכולים מצד אחד ורוממויות רוח מצד אחר. מי שאינו חשוף לאוכלוסייה זו יתקשה להבין.

בית הספר רימון הוא בית ספר לחינוך מיוחד יהודי-ערבי, ולומדים בו 36 תלמידים בני שש עד 21, כשליש מתוכם ערבים. הלומדים בבית הספר מאובחנים כבעלי מוגבלות שכלית קשה או בינונית והם סיעודיים, כלומר אינם "גמולים" וזקוקים לסיוע מלא בפעולות היומיום (אכילה,

מייעצת, דיאטנית מייעצת, אחיות; וצוות פרא-רפואי – פיזיותרפיסטיות, קלינאית תקשורת ומרפאה בעיסוק).

בלא מעט אוכלוסיות בישראל אי אפשר להכחיש את הפיגור הסביבתי של המשפחה כולה נוסף על הליקוי המאובחן, הספציפי, של מי שמכונה בשפה הביורוקרטית היבשה "תלמיד החינוך המיוחד". בעבר ויתרו מוסדות חינוכיים וטיפוליים על שיתוף פעולה מצד האימהות והאבות, וראו בעצמם ספקי שירות. בבית ספר רימון בלוד החליטו להיאבק ב"לא נעים" ולפתוח תוכנית ייחודית להעצמת אימהות – מעגל אימהות. לכאורה עניין של מה בכך – פגישה של שעה בחודש, ומה כבר אפשר להספיק בשעה?

נפגשתי עם מנהלת בית הספר לינה בוקובה ועם ד"ר אלונה פלג, היועצת החינוכית של בית הספר, מרצה ומדריכה

עם עומס רגשי רב: עצב, אבל, כעס, אשמה, דאגה, אכזבה, פחד, חוסר אוניס ותוקפנות. ההורים חווים רגשות אשם הן על עצם הלקות והן על הקושי ההורי שלהם מולה. הם מתמודדים עם תחושת אובדן, אובדן הפנטזיה על הילד המושלם, אובדן הפנטזיה על ההורות המושלמת – בכל מצב ובכל תנאי".

ד"ר פלג היא יועצת חינוכית ותיקה, והיא עובדת בבית הספר רימון בשנתיים האחרונות. "שמתי לב שיש נטל עצום על האימהות דווקא. יש לזה המון סיבות, אבל זה המצב. מצד אחד הן צריכות להיות באיך סוף מעקבים ובדיקות עם הילדים ומצד שני ראינו – ואני אומרת זאת בהכללה – שרמת הידיעות של האימהות, גם כשמדובר בעובדות פשוטות, ירודה ביותר. יש כאן אימהות שלא יודעות קרוא וכתוב, שלא

מרימות את הראש, לאט

בבית הספר רימון בלוד 36 תלמידים בלבד. יש שם התמודדות יומיומית עם נכויות קשות ביותר, קוגניטיביות ופיזיות כאחד. המשפחות קשות יום, ואף זו בלשון המעטה. ומה מתברר? שחינוך רווי חמלה, אהבה ודיאלוג נותן סיבה טובה לחיות

פדגוגית במכללת לוינסקי.

כאשר מדובר בילדים הסובלים מפיגור, האם ההבחנה בין חינוך לטיפול תקפה?

בוקובה: "חרי-משמעית כן. אנחנו בית ספר לכל דבר". לימודים הם זכות אדם לכל דבר, היא אומרת ומתקוממת נגד ההשוואה הפטרונית למוסד רפואי. "אנחנו מלמדים מתמטיקה, אמנות, חינוך גופני ומוזיקה. אנחנו בית ספר מאוד מוזיקלי".

אבל איך בעצם?

"בעיקר בהוראה פרטנית. בתוך הכיתה יש המון עבודה של אחד על אחד. אין דרך אחרת".

ד"ר פלג כותבת כך על משפחות הילדים: "ההתמודדות עם ילדים מוגבלים כל כך דורשת מההורים רמה גבוהה ומורכבת של תפקוד וטיפול. הם פועלים בתנאי עומס אובייקטיבי שהורים לילדים רגילים מתקשים לתאר, כתוצאה מריבוי בדיקות, משימות ותפקידים. בו בזמן הם מתמודדים

לדבר על זה שלפעמים יש התנכרות כלפי הילד מצד המשפחות, והאימהות נותרות לבדן".

האימהות ניצבות לבד במערכת?

"המשפחות הללו ניצבות לפני קשיים חריגים מאוד. במיוחד האימהות. ברובן הגדול הן אינן מועסקות, והן הנושאות העיקריות בנטל הטיפול בבית ובילדים. לחלקן אין רישיון נהיגה, והן מתקשות בהתנהלות מול המוסדות ומול פרוצדורות בירוקרטיות. במקרים רבים הן מגייסות את האחים הגדולים, בעיקר את הבנות, לעזרה בטיפול בילד בעל הצרכים המיוחדים. לא קל להן לבקש עזרה מהמשפחות המורחבות, וגם כאשר הן מבקשות, הן לא תמיד מקבלות. על פי רוב הן לא מקיימות קשרים חברתיים בינן לבין עצמן או בינן לבין חברות אחרות, והן לא מעורבות בפעילויות חברתיות וקהילתיות, כך שהן שרויות בבדידות חברתית".

למה זה גורם?

"יש כאן ציפייה שהאם תישא על גבה את הילד. אם את לא מטפלת ולא נמצאת סביב הילד 24 שעות, אם את יוצאת לעבודה, אז את אימא לא טובה".

זה לא גדול על בית ספר?

"הבנו שאנחנו צריכות להתאחד. הנהלת בית הספר, הייעוץ, מחלקת הרווחה, כולם. אנחנו צריכים לספק איזשהו מרחב אחר, אם נדבר במונחים של 'חדר משלך' כמו וירג'יניה וולף. הכוונה היא למרחב שבו אנחנו לא קוראים לאימהות רק בזמן בעיות עם הילד אלא באות כדי להשמיע ולשמוע. מרחב רגשי, מרחב אחר. קראנו לזה 'שעה לעצמך'".

איפה האבות בכל הסיפור?

בוקובה: "זיהינו פה צורך בעיקר של האימהות, כי ברוב הבתים שלנו העול נופל

אתן בעצב יוצרות קהילה.
"נכון, יוצרות קהילה של בית הספר, שכמעט לא היתה קיימת".

איך הגדרתן את הקבוצה?

"לא התחלנו ממקום של קבוצת תמיכה. להפך. קראנו לזה מפגש חברתי, אנחנו פשוט מזמינות אותן לקפה ועוגה".

מי זה אהנה?

"המנחות הן אני ועל יגודה, עובדת סוציאלית לחינוך מיוחד בעיריית לוד. אבל זה בית הספר כולו שזומין. זו המנהלת שנמצאת מאחורינו כל הזמן".

תני דוגמה לפעילות.

"כל משתתפת קיבלה שני כדורי שוקולד. היא אמרה שני משפטים על עצמה – משפט אחד אמיתי ומשפט אחד שקרי. מי שישבה לידה היתה צריכה לגלות מה

מנהלת בית הספר לינה בוקובה (מימין) וד"ר אלונה פלג, היועצת החינוכית של בית הספר

על האימא. כשהאימא מוטרדת וחרדה, הבית רועד. לכן התחלנו עם האימהות. אבל האבות כן מעורבים במפגשים בבתי הספר, בדיונים ובישיבות הנוגעות לילד".

פלג: "האבות הם הרבה פעמים שרי החוץ, האבא הוא זה שמנהל את העניינים כלפי חוץ, כלפי הקהילה. מצד שני, זיהינו את החולשה הקיצונית של האימהות ברמה של ניידות, חוסר ידיעת קרוא וכתוב, קושי בהתנהלות מול גורמי חוץ... גם לאבות יש את המצוקות ואת הקשיים שלהם, אין ספק, ויכול להיות שבעתיד נבנה תוכנית לאבות".

מה עלה במפגשים הראשונים?

פלג: "גילינו שאין כמעט קשרים בין האימהות. כל אחת מסתגרת עם הילד שלה בבית שלה עם הפגיעות שלה, והן לא יוצרות קשר. וקשר במקרים כאלה זה לא לוקוס".

בבית הספר 36 אימהות. ובכל מפגש נכחו בין שש לשמונה. יחסית לגודל בית הספר זה יפה. המשחקים וההפעלות הם טריגר לדיבור, לחשיפה, לתמיכה. התחלנו עם סיפור אישי. לא בעניינים של מה בכך, אלא ברברים שמשותפים לכולנו: למשל ביקורי בית. איך אנחנו מתייחסות לזה והמשמעות של גורם חיצוני שנכנס למרחב המשפחתי. האם אני מתייחסת לזה באהבה או בחשדנות. ראוי לציין שהאימהות באות בדרך כלל בידיים מלאות למפגשים, למרות שלא התבקשו. אחת מביאה עוגה שאפתה, השנייה קונה עוגיות או שתייה קרה וכן הלאה. זו כנראה הדרך שלהן לבטא הוקרת תודה ונתנה".

המוקד היה על האימהות ופחות על הילד?

"המטרה היא באמת להתמקד יותר באימהות, אבל בפועל הילד שם כל הזמן. הן כל הזמן מתחילות בו. אפילו בהצגה העצמית הילד הוא תעודת הזהות שלהן. הן מרגישות שהן בתפקיד כאן, אני אימא של א', אני אימא של ח'. זו בדיוק אחת המטרות. לומר להן שזו רק אחת מן הזהויות שלהן. שכל אחת היא אדם בפני עצמה עם שם פרטי".

בוקובה: "דיברנו על כוחות. מי מזין את הכוחות שלך, מאיפה את שואבת כוחות. ניסינו להעצים אותן. את אחד המפגשים הנחתה המורה לאמנות. היא הביאה גליל צמר וביקשה מכל אחת לאחוז בקצה של חוט ולהגיד מה מחזק אותה, מה מזין אותה. בסוף המפגש היינו כולן מרושתות".

אני מתבונן בנשים הללו ובתחילה משתומם. מה הסיפור הגדול בהפעלות החווייתיות הללו? אבל אחר כך אני חושב לעצמי שמשחקי סולידריות שכל אחד מכיר מתנועת הנוער והם נראים לנו כל כך מובנים מאליהם נחווים לראשונה אצל נשים מבוגרות. איזה אפקט פלאי יכול להיות להם. פלג: "אחד המפגשים הכי משמעותיים זה הנושא של הנופשוניס. הנופשוניס הוא מסגרת שהמשפחה שולחת את הילד לשהות בו לתקופה קצרה כדי לשחרר את המשפחה ולאזור אותה, להישאר בבית או לנסוע לחו"ל, אבל בעיקר להתאזור. הרווחה סיפרה לנו שלמרות שיש את האפשרות הזאת, האימהות כמעט לא משתמשות בה. העלינו את זה באחד המפגשים והיה דיון מדהים".

שאינה אהנה?

"בדיוק", אומרות בוקובה ופלג. "הועלו שם ברבים כמו רגשות אשם. כלומר מה זה אומר עליי כאימא אם אני מעזה לחשוב על עצמי ולשלוח את הילד לנופשוניס. בסוף הדיון שתי אימהות שלחו את הילדים לנופשוניס. שתי אימהות זה שני עולמות. ■